

אסור לת"ח להקדים ולישב אצל הדיין, שלא ייראה שסידר לו את טענותיו. אבל אם הדיין רבו ויש לו קביעות ללמוד אצלו – מותר.

ג. תלמיד חכם היודע עדות בדיני ממונות, אינו חייב לילך ולהעיד לפני דיינים הקטנים ממנו, משום עשה דכבוד התורה. ובעניני איסורים – חייב. (ואע"פ שמניעתו ב'שב ואל תעשה' – כיון שאינו גנאי גדול – חייב (תירוץ א' בתוס'). או משום שתצא מכך תקלה ב'קום ועשה' (תירוץ ב' בתוס'). ולפי"ז בעדות על עונש מלקות וכד' – אינו צריך).

אם רצה לילך ולהעיד בפני ב"ד קטן ממנו – במאירי נראה שרשאי למחול על כבודו. וכן נקט בספר תורת חיים [וכתב שאפילו לדעת האוסרים באבידה לזקן למחול על כבודו, כאן מותר. יעו"ש].

והריטב"א נקט שאינו רשאי הגם שייגרם הפסד לחברו [וכתב שאינו דומה לאבדה שרשאי להזקק לה, שכן יש כמה ת"ח שעושים כן בשלהם].

ד. עדים תלמידי חכמים אינם צריכים לעמוד, ש'עשה' של כבוד התורה עדיף על 'עשה' דועמדו שני האנשים. המאירי צדד לומר שדוקא בשעת משא ומתן יכולים עדים ת"ח לישב [ואחרים חייבים לעמוד, שמא יודקו להשיב לב"ד עוד], אבל לא בשעת הגדת העדות ממש, לכתחילה. אלא שכתב שרבותיו פירשוהו אף בשעת העדות.

דפים ל – לא

נב. מה נכלל בציווי התורה מדבר שקר תרחק?

מדבר שקר תרחק – שלא יעשה הדיין סניגרון לדבריו.

רש"י ועוד: אם דן ולבו נוקפו שמא טועה – לא יתעקש להעמיד דבריו מפני הבושה [אעפ"י שכוונתו להודות על האמת בסוף דבריו, אין רשאי להטעות בית דין. רבנו יהונתן], אלא יחזור על כל הצדדים להוציא דין לאמתו.

רמב"ם וריטב"א: יזהר בדבריו שלא יהיא בהם רמז כלשהו ללמד לבעל דין על טענותיו;

– שלא ישב תלמיד בור לפניו לישא וליתן עמו בדין – שלא יטעהו;

– אם יודע על דין חברו שהוא גזול – לא יצטרף עמו. וכן העד שיודע בחברו;

– דיין שיודע בדין שהוא מרומה – לא יתכנו, הגם שהעדים מעידים (ואפילו חקר ודרש אותם ולא מצא סתירה מפורשת. ערמב"ם סנהדרין יד, ג; ריטב"א. וע' בפירוש ר"י מלוניל).

כן הדין כשמכיר ברמאות הבעל-דין או בשקריות ראיותיו. ומכל מקום אין לו להעביר את

דינו ולהטותו מתוך הרמאות – שאין לו לסמוך כל כך על דעתו (עפ"י מאירי);

– תלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לעני וחובה לעשיר – לא ישתוק. (בסנהדרין ו: למדוהו מ'לא תגורו מפני

איש', ואין לחוש כי כן דרך הגמרא. תוס'. והרמב"ם (סנהדרין כב, ב) הביא שני המקראות. וע' בית מאיר);

– תלמיד שרואה את רבו שטועה בדין – לא ימתין עד שיגמרנו ואז יסתרנו כדי שייקרא הדין על שמו, אלא יאמר לו מיד;

– לא יצטרף עם אדם לבית דין בצורה שייראה כאילו גם הוא יודע עדותו עם אותו אדם, ועי"כ יחשוב הבעל-דין שכנגד, שיש שני עדים כנגדו ויודה. ואסור לעשות כן גם עבור מי שהוא נאמן עליו בודאות

כגון רבו, ואף שאינו מוציא דבר מפיו;

קצב

– הנושה בחברו מנה, לא יטענו מאתים כדי שיתחייב הלה שבועה ויגלגל עליו שבועה על דבר אחר; – היה חייב לחברו מנה, והלה טוענו מאתים – אסור לו לכפור בב"ד על מנת להודות על מנה בחוץ (כדי להימנע משבועה. רמב"ם טוען ונטען טו,ט. ועריטב"א) – אלא יאמר האמת כפי שהיא; – שלשה שנושים מנה באחד, לא יהא אחד מהם בעל דין לתבוע והשנים עדים, כדי שיוציאו מנה ויחלוקו; – הדיינים מצווים להשוות בין בעלי הדינים בצורת הופעתם, שלא יהא זה לבוש בהידור רב ושכנגדו – בלויי סחבות, כדי שלא יסתמו טענותיו של זה, ונמצא הלה מעמיד שקרו. לאו דוקא שיהיו שוים אלא שלא יהיה זה לבוש בגדי יקר מיוחדים וזה בלויי סחבות (עריטב"א ותו"ח); – אוזרה לדיין שלא ישמע דברי בעל-דין אחד קודם בוא חברו. (ובסנהדרין ז: למדוהו מ'שמוע בין אחיכם').

דף לא

נג. אדם הפסול מדרבנן לעדות, שכפר ונשבע שאינו יודע עדות – האם חייב קרבן שבועת העדות?

אמרו בגמרא שלרב פפא שפירש משנתנו בפסולים דאורייתא, המשחק בקוביא חייב קרבן שבועה מפני שמן התורה הוא ראוי להעיד [וכיון שכך י"ל שמועילה עדותו לענין שאם תפס אין מוציאים ממנו. או אולי מפני שאילו העיד היה גורם לצד שכנגדו להתייבש מלכפור. ערשב"א]. ואולם רב אחא בר יעקב אמר שפטור כיון שסוף סוף אין עדותו מתקבלת ואם כן אין כאן כפירת ממון. וכן הלכה.

נד. א. שבועת העדות מפי עצמו – מהיכן היא נלמדת, והאם היא דוקא בב"ד או גם מחוצה לוי?
ב. שבועת הפקדון מפי אחרים – מהיכן היא נלמדת, והאם היא דוקא בב"ד או גם מחוצה לוי?
ג. האם שתי השאלות הללו קשורות ותלויות זו בזו?

א. אע"פ שפרשת שבועת העדות מדברת בשבועה מפי אחרים (ושמעיה קול אלה), נתקבלה גזרה שוה ללמוד שבועת העדות משבועת הפקדון, ומשם יש ללמוד שחייב אף בשבועה מפי עצמו. [אולם גם בלא גזרה שוה היה ניתן ללמוד מק"ו מפי אחרים שחייב].
ונחלקו רבי מאיר וחכמים האם היא שייכת אף מחוץ לבית דין כשבועת הפקדון (ר"מ. דון מינה ומינה) או דוקא בב"ד (חכמים). דון מינה ואוקי באתרא – כדין הכתוב במקומה שהוא בבית דין דוקא). הלכה כחכמים.

כאמור לעיל, כל העונה 'אמן' (או שאר לשונות של אימות. ראשונים) כמוציא שבועה מפיו דמי. ואם כשהשביעהו אחר שתק – לפרש"י (כאן ולעיל כט: ולהלן לו:) אינו בכלל 'מושבע' כלל [ורק כשענה 'איני יודע לך עדות' הוי מושבע מפי אחרים]. וכן נטה הרשב"א, וכן נקט הריטב"א לעיקר (וכן יש לדייק מלשון התוס' ד"ה משיבע). ואילו דעת הרמב"ן שהרי זה מושבע מפי אחרים.

ב. שבועת הפקדון נוהגת גם מפי אחרים לחייב קרבן, גזרה שוה משבועת העדות. (וגם לולא הג"ש היה ניתן ללמוד בק"ו משבועת העדות. תוס').
ואף בזו נחלקו רבי מאיר וחכמים האם מתחייב אפילו כשכפר שלא בבית דין (חכמים, דאוקי באתרה), או בב"ד דוקא (ר"מ – דון מינה ומינה).

ג. שתי השאלות תלויות בשאלה אחת; האם כשלמדים בג"ש מעמידים הדבר ככל משפטו של הענין הנלמד ('דון מינה ואוקי באתרה') או דנים אותו לגמרי מהמלמד, לפי כל משפטיו ('דון מינה ומינה'). ואף כי לולא שנחלקו ר"מ וחכמים בשני המקומות, היה ניתן לפרש כל מחלוקת כשלעצמה באופן אחר, אך מדברי ר"מ בשבועת העדות מוכח שסובר דון מינה ומינה, ומדברי חכמים בשבועת הפקדון מוכח שסוברים דון מינה ואוקי באתרה. נמצא א"כ שמחלוקת אחת לשניהם.

נה. האם יש חיוב קרבן על שבועת העדות בשוגג?

אם שגג לגמרי, ששכח עדותו (כפרש"י, או שאינו יודע כלל שאסור להשבע לשקר. תוס') – פטור (גם אם היתה השבועה לשקר, כגון שאמר לא ידעתי או לא ראיתי מעולם. תוס' ורמב"ן. וער"ן), אבל אם יודע העדות ויודע שאסור להשבע, אלא שאינו יודע שחייב עליה קרבן – חייב.

דפים לא – לב

נו. מהם התנאים המבוארים בסוגיא לחיוב קרבן שבועת העדות?

לחיוב קרבן שבועה צריך שהתובע יאמר לעדים בפיו 'בואו והעידוני'. ואפילו רץ אחריהם לתובעם, כל שלא תבע בפיו וקדמו ונשבעו – פטורים.

גם אם התובע את העד אינו יודע מה ארע ואינו בטוח שיודע לו הלה עדות אלא השביעו תעידיני אם אתה יודע לי עדות – חייב העד קרבן שבועה (רשב"א וש"ר).

– צריך שתהא הכפירה בבית דין דוקא (אם לא יגיד – במקום שאילו הגיד מתחייב זה ממון. כנזכר לעיל, לרבי מאיר תנאי זה אמור רק במושבע מפי אחרים אבל חכמים חולקים), אבל השבועה יכולה להיות אף מחוץ לבית דין (לב).

דעת הר"י בן מגאש (לה:): והרמב"ם (ט, א ובכס"מ י, יז) שבמושבעים מפי אחרים אינם חייבים אלא כשישביעם בב"ד. ואין כן דעת שאר ראשונים.

– צריך שתהא זו כפירת ממון, לא כפירת דברים בעלמא. כפירת דבר הגורם לממון – מחלוקת תנאים האם נחשבת ככפירת ממון [כגון עד אחד המחייב שבועה או ממון, והרי רוב האנשים אינם נשבעים לשקר וא"כ היה משלם ממון. או כגון עדי סתירה בסוטה, כדלהלן]. וגורם דגורם [כגון עדי קינוי כדלהלן] – לדברי הכל הוי ככפירת דברים.

עוד מבואר בסוגיא, שכאשר הדבר מסופק אם תהא שם תביעת ממון – פטורים, כגון בעד אחד והנתבע חשוד על השבועה, שיכול העד לומר: מי יאמר שעל ידי עדותי היית נשבע ונוטל ממון.

א. אם בעדותו היה התובע מרויח ממון בודאי, ובלא עדותו הוא ספק אם יטול הממון – חייב לדברי הכל, וכמו שאמרו בעד טומאה שהיה הבעל מרויח הכתובה, הגם שיכול להיות שהיה מרויח בלעדי העד, אילו היתה שותה והיו המים בודקים אותה (תורא"ש).

ב. מי שאמר לחברו, אם יבואו עדים ויעידו על דבר מה שעשיתי או על דבר אחר – אשלם לך, ותבע הלה את העדים להעיד על כך וכפרו ונשבעו והודו – הואיל ואין חיובו מן הדין [שהרי לא נתחייב בב"ד] אינם חייבים קרבן שבועה (עפ"י רמב"ן רשב"א וריטב"א לג: וי"א שמלשון רש"י שם משמע לחייב).